

▶ Η ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ Η ΑΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ

FOREIGN AFFAIRS

THE HELLENIC EDITION

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2020

Μπορεί η Αμερική
να προστατεύσει
τους συμμάχους της;
Michael O'Hanlon

Το Ισραήλ, το φυσικό
αέριο και η ασφάλεια
στην Ανατολική Μεσόγειο
Θεόδωρος Πανάγος

Η νέα ελληνική οικονομία

Το παραγωγικό πρότυπο για την επόμενη εποχή

Γεώργιος Μέργος

Η Αγία Σοφία Κωνσταντινουπόλεως και ο διάλογος των Πολιτισμών
+ Μεσσηνίας Χρυσόστομος

Η αποτυχία της αποτροπής
έναντι της Τουρκίας

Ανδρέας Μαντζάκος

Η ελληνική
αιγιαλίτιδα ζώνη
και οι προοπτικές της

Δρ. Γ. Λιμαντζάκης

ISSN 2241-1175

Τιμή: 9,80 €

Το νέο παραγωγικό πρότυπο της Ελλάδας

Πώς πρέπει να δομηθεί η ελληνική οικονομία για την επόμενη ημέρα μετά την πανδημία

Γεώργιος Μέργος

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η πανδημία της [ασθένειας] COVID-19 και τα μέτρα που ελήφθησαν για την αντιμετώπισή της δημιούργησαν παγκοσμίως συνθήκες οικονομικής και κοινωνικής κρίσης τεραστίων διαστάσεων, με αποτέλεσμα να αλλάζει άρδην η προοπτική της ελληνικής οικονομίας. Μετά από μια σύντομη έξοδο από την δεκαετή δημοσιονομική κρίση, η ελληνική οικονομία επιστρέφει σε υφεσιακό περιβάλλον. Στην πρόσφατη έκθεση για την ελληνική οικονομία, το ΙΟΒΕ αναθεωρεί προς το χειρότερο την ύφεση για το 2020 από 7,5% έως 10,5%, ενώ πριν από τρεις μήνες είχε προβλέψει 5% έως 10%. Για το 2021 προβλέπει ότι «δεν υπάρχει καμία βεβαιότητα για ανάπτυξη».

Συγκεκριμένα προβλέπει ότι η δημόσια κατανάλωση θα υποχωρήσει κατά 7%, οι επενδύσεις κατά 25%, οι εισαγωγές-εξαγωγές κατά 20-25% και η ανεργία στο 19,3%. Σύμφωνα με το δυσμενές σενάριο, που συμπεριλαμβάνει το ενδεχόμενο δεύτερου κύματος της πανδημίας, η ύφεση θα αγγίξει το 10,5% με την ονομαστική ύφεση να κινείται στο 13-14%. Η ιδιωτική κατανάλωση αναμένεται να υποχωρήσει κατά 11%, οι επενδύσεις κατά 40%, οι εξαγωγές

Ο ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΕΡΓΟΣ είναι Ομότιμος Καθηγητής Οικονομικών Επιστημών, ΕΚΠΑ, πρώην Γενικός Γραμματέας, Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών.

κατά 35% και η ανεργία να ανέλθει στο 20,5% [1].

Εξαιρετικά μεγάλης σημασίας είναι η προβλεπόμενη μείωση των επενδύσεων κατά 25-40% που επιβαρύνει την ήδη μεγάλη αποεπένδυση της οικονομίας λόγω της δημοσιονομικής κρίσης. Η ύφεση λόγω της πανδημίας οφείλεται σε πολλούς παράγοντες, όπως στην διαταραχή της ζήτησης (κυρίως υπηρεσιών και τουρισμού), στην διαταραχή της προσφοράς (διακοπή λειτουργίας των επιχειρήσεων), στην αβεβαιότητα ως προς την καταναλωτική εμπιστοσύνη και το επιχειρηματικό κλίμα στην επόμενη ημέρα, και τέλος στις διαταραχές στις διεθνείς αγορές χρήματος και ενέργειας. Η πρόκληση, επομένως, που αντιμετωπίζει η ελληνική οικονομία δεν έχει προηγούμενο. Η διάρκεια και το βάθος της ύφεσης (αν θα είναι τύπου V, U ή L) θα εξαρτηθούν από εξωγενείς, κυρίως υγειονομικούς παράγοντες και τη διάρκεια της πανδημίας, δηλαδή αν θα υπάρξει δεύτερο ή τρίτο κύμα της νόσου, καθώς και από την πρόοδο στην αντιμετώπισή της, όπως η δημιουργία εμβολίου και η εξεύρεση αποτελεσματικής φαρμακευτικής αγωγής.

ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΓΚΗ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ

Οι οικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας και ο χρόνος εξόδου από την κρίση διαφέρουν σημαντικά μεταξύ χωρών, αφενός ανάλογα με την αντίδραση της κάθε χώρας στην πανδημία, αφετέρου ανάλογα με την παραγωγική δομή της κάθε οικονομίας. Η ταχύτητα και ο τρόπος αντίδρασης των διαφόρων χωρών στην πανδημία ποικίλει. Τα περιοριστικά μέτρα εφαρμόστηκαν γρήγορα και με αυστηρό τρόπο σε πολλές χώρες, ενώ σε άλλες (πχ Σουηδία) αρκετά χαλαρά. Χωρίς αμφιβολία, η αυστηρή εφαρμογή περιοριστικών μέτρων έχει σώσει ζωές, αλλά το κοινωνικό και οικονομικό κόστος τους είναι βαρύ. Η αντίδραση της κυβέρνησης στην Ελλάδα και η αυστηρή εφαρμογή περιοριστικών μέτρων ήταν ταχύτερη και αποτελεσματική. Και αυτό αναγνωρίζεται διεθνώς ως σημαντική επιτυχία, ίσως από τις καλλίτερες διεθνώς. Όμως, όλος ο παραγωγικός ιστός της ελληνικής οικονομίας έχει επηρεασθεί, άλλοι κλάδοι λιγότερο (τρόφιμα, supermarkets) και άλλοι περισσότερο (τουρισμός, μεταφορές, υπηρεσίες). Έχει βεβαίως ενεργοποιηθεί μια δέσμη μέτρων οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής για την ενίσχυση της βιωσιμότητας των επιχειρήσεων, την ενίσχυση της απασχόλησης και την στήριξη των ευπαθών ομάδων.

Εργαλεία δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής έχουν ήδη εφαρμοσθεί από τις διάφορες χώρες, στο πλαίσιο της ΕΕ, με προγράμματα χρηματοδότησης και στήριξης των επιχειρήσεων (ΕΤΕΠ), ενίσχυσης της απασχόλησης (SURE), παροχής ρευστότητας προς τα κράτη μέλη (ESM), ενίσχυσης της ρευστότητας του τραπεζικού συστήματος (ΕΚΤ), κλπ. Όμως, η αποτελεσματικότητά τους εξαρτάται τελικά από την παραγωγική δομή της οικονομίας.

Η κρίση λόγω της πανδημίας βρήκε την ελληνική οικονομία ευάλωτη λόγω της στρεβλής παραγωγικής δομής και της υπερβολικής εξάρτησής της από τον τουρισμό και τις υπηρεσίες γενικότερα. Ο τουρισμός ήταν η ατμομηχανή εξόδου της Ελλάδας από την δημοσιονομική κρίση. Με πάνω από 31 εκατομμύρια επισκέπτες το 2019, η Ελλάδα υπερδιπλασίασε τους τουρίστες σε σχέση με το 2009. Βέβαια, η εξάρτηση από τον τουρισμό προέκυψε μάλλον, παρά σχεδιάσθηκε, ως αποτέλεσμα προβλημάτων άλλων τουριστικών προορισμών και λόγω της μείωσης της οικοδομής, που ήταν η ατμομηχανή της οικονομίας παλαιότερα. Γύρω από τον τουρισμό έχουν αναπτυχθεί πολλοί κλάδοι, όπως οι μεταφορές, η εστίαση, η εφοδιαστική αλυσίδα, κ.α. Αυτή η εξάρτηση από μικρό αριθμό κλάδων είναι σοβαρό πρόβλημα και έχει μεγάλη σημασία τόσο για το βάθος και την διάρκεια της ύφεσης, όσο και για την ικανότητα της οικονομίας να αντιμετωπίζει με ανθεκτικότητα παρόμοιες κρίσεις στο μέλλον.

Το βάθος της ύφεσης στην ελληνική οικονομία λόγω της πανδημίας θα εξαρτηθεί πιθανότατα από την επίπτωση στους κλάδους που συνδέονται με τον τουρισμό [2]. Για το 2020 οι εκτιμήσεις του ΣΕΤΕ κάνουν λόγο για οικονομικές απώλειες στον τουρισμό της τάξεως του 80% σε σχέση το 2019, που σημαίνει πάνω από 15 δισ. ευρώ λιγότερες εισπράξεις. Κατά συνέπεια, οι επιπτώσεις της πανδημίας στον ελληνικό τουρισμό τόσο τη χρονιά αυτή, όσο και στα επόμενα χρόνια, και εξ αυτού στην ανθεκτικότητα της ελληνικής οικονομίας, αναμένεται να είναι πολύ μεγάλες.

Επομένως, ανεξάρτητα από την αποτελεσματικότητα των μέτρων και την ικανότητα της οικονομίας για γρήγορη έξοδο από την ύφεση, που είναι επίσης περισσότερο υγειονομικό παρά οικονομικό ζήτημα, είναι χρήσιμο να τεθεί ένα διαφορετικό ερώτημα. Είναι η κρίση αυτή της πανδημίας του COVID-19 ευκαιρία να αλλάξει το παραγωγικό πρότυπο της ελληνικής οικονομίας ώστε να γίνει περισσότερο ανθεκτική, και αν ναι πως;

REUTERS/ALKIS KONSTANTINIDIS

Το δίκτυο μαχαίρι του τουρισμού. Μια γυναίκα περπατά δίπλα από πινακίδα που καλεί τους πελάτες να διατηρήσουν αποστάσεις σε ένα beach bar, μετά το ξέσπασμα της νόσου του κορωνοϊού (COVID-19), στην Κω, στις 29 Ιουνίου 2020.

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΚΑΙ ΕΞΥΠΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Οι επιπτώσεις της πανδημίας COVID-19 στην ελληνική οικονομία ανέδειξαν την υπερβολική εξάρτησή της από ένα μικρό αριθμό παραγωγικών κλάδων, κυρίως υπηρεσιών, με άξονα τον τουρισμό. Ταυτόχρονα, τόσο η μεταποίηση όσο και ο πρωτογενής τομέας παρουσιάζουν σημαντική υστέρηση και συνεχή συρρίκνωση για πολλές δεκαετίες, αποτέλεσμα της μακροοικονομικής πολιτικής που έκανε τα εμπορεύσιμα αγαθά μη ανταγωνιστικά τόσο στην εξωτερική όσο και στην εσωτερική αγορά. Παρά το γεγονός ότι η σχετική αύξηση των υπηρεσιών, έναντι των άλλων κλάδων, είναι νομοτελειακή στην αναπτυξιακή διαδικασία, η ελληνική οικονομία παρουσιάζει έντονη συρρίκνωση άλλοτε κραταιών βιομηχανικών κλάδων με σημαντικές εξαγωγικές επιδόσεις, όπως για παράδειγμα η κλωστοϋφαντουργία.

Η βιομηχανία παραμένει ο κεντρικός πυλώνας μιας οικονομίας παγκοσμίως. Σε αντίθεση με παλαιότερες εποχές, παρουσιάζεται σή-

μερα παγκοσμίως αυξημένο ενδιαφέρον για την βιομηχανία ως μέσο για την αντιμετώπιση οικονομικών, στρατηγικών και κοινωνικών προκλήσεων, όπως το εμπορικό ισοζύγιο, η παραγωγικότητα, η οικονομική, περιβαλλοντική και κοινωνική βιωσιμότητα. Για παράδειγμα, δίδεται έμφαση στον ρόλο της μεταποίησης για την ανάπτυξη τεχνολογίας και την εθνική ασφάλεια (ΗΠΑ), για την οικονομική ανάκαμψη, την δημιουργία προστιθέμενης αξίας και νέων θέσεων εργασίας (Ευρώπη), καθώς και την επίτευξη τεχνολογικής εμβάθυνσης και μελλοντικής οικονομικής επέκτασης (Ασία) [3].

Είναι λάθος να θεωρούνται κάποιοι κλάδοι, όπως η κλωστοϋφαντουργία, ότι δεν είναι ανταγωνιστικοί [4]. Η βελτίωση στα τελευταία χρόνια της εξωστρέφειας, με ανάκαμψη των εξαγωγών και εξισορρόπηση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών είναι αποτέλεσμα των μεταρρυθμίσεων που υλοποιήθηκαν στην διάρκεια της δημοσιονομικής κρίσης. Η Ελλάδα πρέπει να εξετάσει το παραγωγικό της πρότυπο, δηλαδή την μελλοντική κλαδική στρατηγική της με αναφορά αφενός στις παγκόσμιες τάσεις, αφετέρου στην ευρωπαϊκή στρατηγική ώστε να επωφεληθεί από τα χρηματοδοτικά εργαλεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και τις μεγάλες δυνατότητες της ευρωπαϊκής αγοράς [5].

Η κρίση λόγω της πανδημίας αποτελεί ευκαιρία. Διαφορετικά, η ελληνική οικονομία θα χάνει συνεχώς ανταγωνιστικότητα και δεν θα μπορεί να αξιοποιήσει τους πόρους που διατίθενται στο πλαίσιο των ευρωπαϊκών πολιτικών. Η βιομηχανία και η μεταποίηση γενικότερα πρέπει να αποτελέσουν τον πυρήνα αυτής της νέας κλαδικής στρατηγικής της χώρας μας. Ακόμα και ο πρωτογενής τομέας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την μεταποίηση γιατί δημιουργεί προστιθέμενη αξία στην πρωτογενή πρώτη ύλη. Η βιομηχανία τροφίμων και ποτών αποτελεί σχεδόν το 20% του συνόλου της ελληνικής βιομηχανίας και αν προστεθούν οι μονάδες μεταποίησης για τον καπνό και το βαμβάκι, το ποσοστό αυτό είναι ακόμη μεγαλύτερο. Χωρίς τη μεταποίηση που προσθέτει αξία στην πρώτη ύλη, τα ελληνικά αγροτικά προϊόντα θα έχουν χαμηλές τιμές και ο αγροτικός τομέας χαμηλό εισόδημα.

Η προώθηση της έξυπνης οικονομίας είναι κεντρική προτεραιότητα της αναπτυξιακής στρατηγικής. Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης και του ψηφιακού μετασχηματισμού η έξυπνη οικονομία, η οικονομία της γνώσης και το ανθρώπινο κεφάλαιο αποτελούν τον σημαντικότερο παράγοντα οικονομικής ανάπτυξης. Οι επενδύσεις

STEPHANIE LECOCQ/POOL VIA REUTERS

Ο πρωθυπουργός της Ελλάδας, Κυριάκος Μητσοιάκης, ο Ισπανός πρωθυπουργός, Pedro Sanchez, ο πρωθυπουργός της Πορτογαλίας, Αντόνιο Κόστα, η καγκελάριος της Γερμανίας, Άνγκελα Μέρκελ, και ο πρόεδρος της Ρουμανίας, Κλάους Γιουχάνις, με μάσκες προσώπου κατά την τελευταία σύζηση στρογγυλής τραπέζης μετά από την τριήμερη ευρωπαϊκή σύνοδο κορυφής στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών, στις 21 Ιουλίου 2020, όπου αποφασίστηκε το «πακέτο» της οικονομικής ενίσχυσης της Ευρώπης για την αντιμετώπιση της κρίσης της COVID-19.

στην έρευνα, την καινοτομία και το ανθρώπινο κεφάλαιο είναι βασικοί τομείς προτεραιότητας για την τόνωση της απασχόλησης και της κοινωνικής ανάπτυξης, ιδίως στο πλαίσιο της ψηφιακής οικονομίας. Η προώθηση της καινοτομίας είναι στο επίκεντρο των προτεραιοτήτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) για θέσεις εργασίας, ανάπτυξη και επενδύσεις. Η νέα στρατηγική βιομηχανικής πολιτικής της ΕΕ και η ανακοίνωση για την ενίσχυση της καινοτομίας στις περιφέρειες της Ευρώπης σκιαγραφούν τι πρέπει να γίνει για να επωφεληθούν οι χώρες από τα οφέλη της παγκοσμιοποίησης. Θα είναι ζωτικής σημασίας να ενισχυθεί η αποτελεσματικότητα της έρευνας, της ανάπτυξης, της εκπαίδευσης και της καινοτομίας. Για τον σκοπό

αυτό χρειάζεται ένας δημόσιος διάλογος υψηλού επιπέδου, χωρίς ιδεολογικές αγκυλώσεις, που θα φωτίσει τις διαφορειακές διαστάσεις του θέματος και θα εμπλουτίσει την συζήτηση σχετικά με την πολιτική καινοτομίας και τα αναμενόμενα αποτελέσματα.

Στο πλαίσιο της προώθησης της έξυπνης οικονομίας και του ψηφιακού μετασχηματισμού χρειάζονται παρεμβάσεις που θα βελτιώσουν την πρόσβαση όλων των παραγωγικών κλάδων στα νέα εργαλεία για αύξηση της παραγωγικότητας και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας. Με τις κατάλληλες πολιτικές, τα νέα τεχνολογικά εργαλεία μπορούν να αποτελέσουν εφαλτήριο εξωστρεφούς μετασχηματισμού της οικονομίας, ενδυνάμωσης και κλαδικής διεύρυνσης του τελικού προϊόντος, ανάδειξης ταυτότητας υπεροχής (branding) με συνακόλουθο την διεύρυνση της οικονομικής επιρροής και την ενίσχυση των εξαγωγίμων αγαθών και υπηρεσιών. Μοχλός στην όλη προσπάθεια πρέπει να είναι η αξιοποίηση του υψηλής ποιότητας ανθρώπινου δυναμικού της χώρας [6].

Σήμερα, μεγάλο τμήμα της παγκόσμιας οικονομίας πηγάζει και εξαρτάται άμεσα από τον τεχνολογικό-ψηφιακό μετασχηματισμό. Για παράδειγμα, νέες έννοιες άγνωστες μέχρι πρόσφατα έχουν όχι μόνο καθιερωθεί, αλλά τείνουν να κυριαρχήσουν στο δημόσιο διάλογο για την ανάπτυξη, όπως gig economy, sharing economy, platform economy που αποτελούν μορφές οικονομικής δραστηριότητας οι οποίες δεν έχουν απλώς σημαντικό, αλλά καθοριστικό ρόλο. Είμαστε στην εποχή των big data, της AI, του 3D Printing και άλλων μεγάλων τεχνολογικών αλλαγών που αλλάζουν το ταχύτατο το επιχειρηματικό και το εργασιακό περιβάλλον. Όποιος μένει πίσω γίνεται λιγότερο ανταγωνιστικός και περιθωριοποιείται. Η πανδημία του COVID-19 απέδειξε τη μεγάλη αλληλεξάρτηση των οικονομιών, την ανάγκη συνεργασίας σε παγκόσμιο επίπεδο για την αντιμετώπιση κρίσεων και αποτέλεσε τον επιταχυντή για τη μετάβαση στην ψηφιακή εποχή. Η επιστροφή στα κλειστά σύνορα είναι πλέον παρελθόν και τα ψηφιακά εργαλεία, ήδη σε γενικευμένη χρήση, αποτελούν μοχλό αλλαγής τόσο της εργασίας όσο και των μεθόδων παραγωγής σε ευρεία κλίμακα.

Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ, ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗΣ ΔΟΜΗΣ

Η βιομηχανία τραυματισμένη από την δημοσιονομική κρίση αντιμετωπίζει σήμερα σοβαρά προβλήματα λόγω της πανδημίας. Δυ-

ναμικοί κλάδοι με εξωστρεφή προσανατολισμό δέχονται ισχυρούς κλυδωνισμούς με διακοπή λειτουργίας βιομηχανικών μονάδων και αναστολή εργασίας εργαζομένων. Πολλές μεταποιητικές μονάδες υπολειπουργούν, με ελάχιστες εξαιρέσεις (κλάδος τροφίμων, φαρμακοβιομηχανία) ενώ προβλήματα προκαλεί και η διαταραχή της εφοδιαστικής αλυσίδας, οι παρατηρούμενες ελλείψεις πρώτων υλών και η δυσλειτουργία στις οδικές εμπορευματικές μεταφορές. Όμως, η βιομηχανία πρέπει να στηριχτεί για να έχει τον ρόλο που πρέπει στη μετά την πανδημία εποχή.

Η βιομηχανία και η μεταποίηση γενικότερα είναι, και θα παραμείνει, στο κέντρο της παραγωγικής δομής. Υπάρχουν διάφορες μελέτες των mega-τάσεων παγκοσμίως για τα επόμενα 30 χρόνια [7]. Οι μελέτες αυτές προβλέπουν ότι η κλιματική αλλαγή θα επιβαρύνει τους πόρους του πλανήτη, η τεχνητή νοημοσύνη θα εκτοπίσει το 50% των θέσεων εργασίας αλλά θα δημιουργήσει νέες με διαφορετικές ανάγκες για δεξιότητες, οι αντιλήψεις για κοινωνική συνοχή θα ευνοήσουν την αναδιανομή έναντι της ανισότητας εισοδήματος και η παγκόσμια ύφεση λόγω της πανδημίας θα σηματοδοτήσει έναν μεγαλύτερο ρόλο στην δημοσιονομική πολιτική. Το κεντρικό μήνυμα αυτών των τάσεων είναι ότι όλα γίνονται έξυπνα καθώς όλα διασυνδέονται μέσω του διαδικτύου. Όπως προσφυώς έχει λεχθεί, η πανδημία, παγκοσμίως, έβαλε την οικονομία και την κοινωνία στον ψηφιακό επιταχυντή. Οι περιβαλλοντικές και πληθυσμιακές πιέσεις απαιτούν καθαρότερη ενέργεια και πόλεις με καλύτερη λειτουργία. Οι τάσεις αυτές κατευθύνουν τη ζήτηση για καθαρή ενέργεια, έξυπνα συστήματα μεταφοράς, καινοτομίες στην παραγωγή έξυπνων προϊόντων, καθώς και την δημιουργία λογισμικού αυτόνομης λήψης αποφάσεων.

Η βιομηχανία αποτελεί τον παραγωγικό πυλώνα μιας οικονομίας που επηρεάζει όλους τους άλλους κλάδους. Η ανάκαμψη της βιομηχανίας συνδέεται με την ενίσχυση δυναμικών κλάδων του παραγωγικού ιστού μέσα από την ενθάρρυνση και στήριξη των μεταποιητικών επιχειρήσεων για την ανάπτυξη προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας που θα συμβάλουν στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας της οικονομίας. Θα μπορούσαν να αναφερθούν ενδεικτικά κάποιοι κλάδοι που διαθέτουν αναπτυξιακή δυναμική και έχουν αποδείξει αξιοπρόσεκτη ανταγωνιστική και εξαγωγική ικανότητα, ώστε να αποτελέσουν τους βασικούς πυλώνες για την ανασυγκρότηση και ανάπτυξη της ελληνικής

οικονομίας, όπως τα Τρόφιμα-Ποτά, η Χημική Βιομηχανία, η Φαρμακοβιομηχανία, τα Δομικά Υλικά, οι Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας, οι Πολιτιστικές και Δημιουργικές Βιομηχανίες, η Εφοδιαστική (Logistics) και οι Τεχνολογίες Πληροφορικής & Επικοινωνιών (ΤΠΕ).

Τόσο το ΙΟΒΕ όσο και η ICAP διαθέτουν τεράστια εμπειρία στις κλαδικές μελέτες και αποτελούν πηγή πληροφόρησης για μια σφαιρική εικόνα των επιδόσεων και των εξελίξεων των κλάδων της ελληνικής οικονομίας. Η ετήσια έκθεση της ICAP για τους 40 σημαντικότερους κλάδους προσφέρει λεπτομερή κλαδική ενημέρωση για κάθε έναν από τους κλάδους αυτούς. Το ΙΟΒΕ, για παράδειγμα, σε πρόσφατη μελέτη του εκτιμά ότι η φαρμακοβιομηχανία συμβάλει κατά 3,7% στο ΑΕΠ, κατά 3,6% στην απασχόληση και κατά 5% στις δαπάνες του ιδιωτικού τομέα για R&D. Η μελέτη της McKinsey για τον ΣΕΒ το 2011 θεωρεί την παραγωγή γενόσημων φαρμάκων ως μια εξαιρετική κλαδική προοπτική σημαντικές εξαγωγικές δυνατότητες. Όμως, μπορούν να αναφερθούν επίσης και κλάδοι που ήταν δυναμικοί στο παρελθόν και είναι σκόπιμο να εξετασθούν στο πλαίσιο της γενικότερης εθνικής στρατηγικής της χώρας. Για παράδειγμα, η Κλωστοϋφαντουργία, η οποία επανέρχεται στην Ευρώπη με τις νέες τεχνολογίες και την ρομποτική, μετά από δεκαετίες μετανάστευσης σε χώρες φθηνού εργατικού δυναμικού. Επίσης, κλάδοι με σημαντική δραστηριότητα στο παρελθόν, όπως η Αμυντική Βιομηχανία, η Ναυπηγοεπισκευαστική Βιομηχανία και η Μεταλλευτική Βιομηχανία μπορούν να είναι ανταγωνιστικοί. Τέλος, υπάρχουν νησίδες αριστείας που εκπλήσσουν σε όλους τους κλάδους [8].

Η ανάπτυξη των ελληνικών βιομηχανικών επιχειρήσεων στο περιβάλλον της νέας ψηφιακής και παγκοσμιοποιημένης οικονομίας προϋποθέτει ενίσχυση της καινοτομίας, διασύνδεση της εφαρμοσμένης έρευνας και των επιχειρήσεων με την ανώτατη εκπαίδευση και δημιουργία μηχανισμού μεταφοράς νέας τεχνολογίας στον παραγωγικό ιστό. Η ανάπτυξη επιχειρηματικής καινοτομίας με υψηλή προσυθέμενη αξία επηρεάζεται από ελλείψεις και αδυναμίες στην εφαρμογή μέτρων πολιτικής καθώς και από την γραφειοκρατία. Είναι γνωστό ότι ενώ τα ελληνικά πανεπιστήμια εμφανίζουν υψηλές ερευνητικές επιδόσεις τόσο στην βασική όσο και στην εφαρμοσμένη έρευνα, η Ελλάδα έχει χαμηλές επιδόσεις στην καινοτομική δραστηριότητα και χαμηλές δαπάνες για E&A στον ιδιωτικό τομέα.

REUTERS/VASSILIS TRIANDAFYLLOU

Μια γυναίκα στέκεται δίπλα σε κονσερβοποιημένα ροδάκινα σε εργοστάσιο κονσερβοποίησης στη Νάουσα, στις 22 Οκτωβρίου 2019.

Επίσης, έχει διαπιστωθεί έλλειψη ουσιαστικής συνεργασίας και επικοινωνίας μεταξύ ερευνητικής κοινότητας και παραγωγικών επιχειρήσεων, καθώς επίσης θεσμική έλλειψη δομών και μηχανισμών για την διασύνδεση αυτή.

Με αφετηρία τις παγκόσμιες τάσεις και τη νέα οικονομία που αναφέρθηκαν πιο πάνω, η Ευρώπη έχει ήδη προχωρήσει στην διαμόρφωση μιας νέας βιομηχανικής πολιτικής στο πλαίσιο μετάβασης προς την ψηφιακή πρωτοπορία, την παγκοσμιοποίηση και την κλιματική ουδετερότητα. Οι τρεις άξονες μετασχηματισμού της ευρωπαϊκής βιομηχανίας, που στηρίζουν ολόκληρο τον παραγωγικό ιστό της οικονομίας, αλλά κυρίως τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (ΜμΕ) και κάνουν την παραγωγική δομή βιώσιμη και ανταγωνιστική, είναι οι εξής: (α) Η ψηφιακή μετάβαση, η οποία δίνει στην βιομηχανία και στις ΜμΕ την δυνατότητα να ανταποκρίνονται έγκαιρα στις αλλαγές, παρέχει στους εργαζομένους νέες δεξιότητες και στηρίζει την ανεξάρτηση της οικονομίας από τον άν-

θρακα. (β) Η ανταγωνιστικότητα στην παγκόσμια σκηνή, στην οποία η Ευρώπη με την Ενιαία Αγορά ως μοχλό μπορεί να καθιερώσει παγκόσμια πρότυπα. (γ) Η πράσινη μετάβαση και η νέα ενεργειακή στρατηγική, δεδομένου ότι η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία αποτελεί τη νέα αναπτυξιακή στρατηγική της Ευρώπης. Η στρατηγική αυτή ανταποκρίνεται πλήρως στις συνθήκες της νέας οικονομίας και μπορεί να αποτελέσει πρότυπο για μια νέα ελληνική βιομηχανική πολιτική.

Η διαχρονική έλλειψη χρηματοδοτικών εργαλείων και κινήτρων, καθώς και το κόστος του χρήματος είναι σημαντικός ανασταλτικός παράγων στην ανάπτυξη της βιομηχανίας. Έχει διαπιστωθεί ότι στην περίοδο της δημοσιονομικής κρίσης υπήρξε μια σημαντική αποεπένδυση της ελληνικής οικονομίας της τάξεως του 50% έναντι του επίπεδου προ κρίσης. Αυτό συνεπάγεται την ανάγκη για νέες επενδύσεις στην οικονομία της τάξεως των 100 δισεκ. ευρώ με μεγάλο μερίδιο αυτής της επένδυσης να αφορά την βιομηχανία. Η χώρα χρειάζεται ένα επενδυτικό σοκ, επενδύσεις σε ολόκληρο τον παραγωγικό ιστό και όχι μόνο στις Ξένες Άμεσες Επενδύσεις, αλλά κυρίως επενδύσεις στις ΜμΕ που αποτελούν την πλειονότητα του επιχειρηματικού συνόλου. Η διευθέτηση του προβλήματος των κόκκινων δανείων θα απαλλάξει το τραπεζικό σύστημα από το δυσβάσταχτο αυτό βάρος και θα επιτρέψει την αύξηση της χρηματοδότησης των επιχειρήσεων.

Ο Αναπτυξιακός Νόμος, η Αναπτυξιακή Τράπεζα, η Enterprise Greece και ο Οργανισμός Ασφάλισης Εξαγωγικών Πιστώσεων μπορούν να αποτελέσουν εκτελεστικούς βραχίονες μιας βιομηχανικής στρατηγικής που θα ενδυναμώσει τον παραγωγικό ιστό, θα ενισχύσει την εξωστρέφεια της οικονομίας, θα εκσυγχρονίσει τις επιχειρήσεις και θα δημιουργήσει ένα διεθνές Brand Name για τα ελληνικά προϊόντα. Οι πόροι από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης πρέπει να αξιοποιηθούν σωστά ώστε να μεγιστοποιηθεί το οικονομικό αποτέλεσμα. Ο στόχος πρέπει να είναι η ενίσχυση των εξωστρεφών επιχειρήσεων σε οποιονδήποτε κλάδο στη νέα ψηφιακή εποχή και τη νέα οικονομία, των οποίων το συγκριτικό πλεονέκτημα είναι η τεχνολογική τους πρωτοπορία έναντι άλλων επιχειρήσεων στον ίδιο κλάδο. Ακόμα και στους πιο αδύναμους κλάδους μπορούν να υπάρχουν ανταγωνιστικοί υποκλάδοι ή και ανταγωνιστικές επιχειρήσεις. Αυτό δεν σημαίνει κρατικό προγραμ-

ΠΗΓΗ: AEROSERVICES

Η ανάπτυξη της αμυνικής βιομηχανίας αποτελεί στόχο ποδύλαπδής σημασίας για την Ελλάδα. Στην φωτογραφία, εγκαταστάσεις επισκευής εδικοπιτέρων στα Μέγαρο.

ματισμό ούτε επιστροφή σε παρωχημένες πρακτικές στήριξης κλάδων. Σημαίνει στρατηγική με συγκεκριμένους, μετρήσιμους στόχους, προτεραιότητες στις επενδύσεις και επιλογή εργαλείων και μέτρων πολιτικής με αξιολόγηση και ανάλυση επιπτώσεων. Η απουσία στρατηγικής δεν μπορεί να είναι επιθυμητή επιλογή. Η ευρωπαϊκή στρατηγική για μια νέα βιομηχανική πολιτική πρέπει να αποτελέσει το πρότυπο.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΘΝΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΜΥΝΤΙΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

Η Ελλάδα δεν απολαμβάνει σήμερα το αγαθό της ασφάλειας στον βαθμό που το απολαμβάνουν άλλες χώρες της Ευρώπης, παρά το γεγονός ότι έχει μεγάλες, συγκριτικά για το μέγεθός της, ένοπλες

δυνάμεις και αμυντικές δαπάνες. Σημαντικός παράγων ασφάλειας και διπλωματικής ισχύος μιας χώρας είναι πάντα η στρατιωτικής ισχύς. Όχι κατ' ανάγκη η χρήση, αλλά η ύπαρξή της ως ικανότητα. Με δεδομένο το «έλλειμμα» ασφάλειας και τις τεράστιες αμυντικές δαπάνες, θα περίμενε κανείς ότι η χώρα μας θα είχε αναπτύξει μια υψηλού επιπέδου εγχώρια αμυντική βιομηχανία, που θα διασφάλιζε τα αμυντικά της συμφέροντα και συγχρόνως θα μείωνε τις δυσμενείς επιπτώσεις στο ισοζύγιο πληρωμών.

Δυστυχώς, η υποβάθμιση της ελληνικής αμυντικής και ναυπηγικής βιομηχανίας στα τελευταία τριάντα χρόνια θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ότι έχει οδηγήσει σε ουσιαστικό εθελοντικό αφοπλισμό. Η επικράτηση της κομματικοποίησης και του συνδικαλισμού στις δημόσιες αμυντικές βιομηχανίες, αλλά και η ουσιαστική πώχευση των ναυπηγείων έχουν ως αποτέλεσμα να ευρίσκεται η χώρα σε μια κρίσιμη περίοδο αναταράξεων στην ευρύτερη περιοχή της ανατολικής Μεσογείου χωρίς ισχυρή αμυντική και ναυπηγική βιομηχανία. Μερικές λαμπρές εξαιρέσεις επιχειρήσεων στον ιδιωτικό τομέα δεν αρκούν για να αλλάξει η μεγάλη εικόνα. Αυτή την στιγμή η Ελλάδα υστερεί τεχνολογικά, με συνέπεια να διαπραγματεύεται εξωπραγματικά συμβόλαια εξοπλιστικών προγραμμάτων, τα οποία ούτε αντέχει οικονομικά ούτε λύνουν το πρόβλημα της ασφάλειας σε βάθος χρόνου.

Η έλλειψη ολοκληρωμένης στρατηγικής για την συνολική ανάπτυξη της αμυντικής βιομηχανίας, δημόσιας και ιδιωτικής, αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα εξέλιξης για ολόκληρη την οικονομία. Το θεσμικό/κανονιστικό πλαίσιο που δημιουργήθηκε την δεκαετία του 1970, δεν μπορεί πλέον να ανταποκριθεί στις ανάγκες της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας και στις επερχόμενες εξελίξεις στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Η ελληνική αμυντική βιομηχανία είχε ως σκοπό την επίτευξη ενός επιπέδου αυτάρκειας και αυτοδυναμίας, αλλά δεν μπόρεσε να σχεδιάσει, να αναπτύξει και να κατασκευάσει συστήματα, ούτε να εμβαθύνει τεχνολογικά σε διεθνείς συνεργασίες. Τα αντισταθμιστικά οφέλη ήταν εξαιρετικά περιορισμένα. Η εξαγωγική δραστηριότητα σχεδόν ανύπαρκτη, πλην ελαχίστων ιδιωτικών εξαιρέσεων. Σε αυτό το γενικότερο πλαίσιο στασιμότητας, κινητήρια δύναμη αποδείχθηκε μόνο η ευστροφία και ευρηματικότητα ορισμένων ιδιωτικών επιχειρήσεων, κυρίως λόγω συγκυριών, και όχι ως αποτέλεσμα ευδοκίμησης σε ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο ανά-

πτυξης και κρατικής στήριξης. Όλη αυτή η απραξία για την δραστηική αναδιάρθρωση της αμυντικής βιομηχανίας, όταν οι συνθήκες ήταν ευνοϊκότερες, είχε ως αποτέλεσμα όχι μόνο να χαθεί πολύτιμος χρόνος αλλά να προδικάζει επίσης αρνητικά τη μελλοντική της πορεία.

Η έναρξη της διαδικασίας εξυγίανσης των ναυπηγείων Ελευσίνας, με την εξαγορά τους από αμερικανικό όμιλο και χρηματοδότηση μέσω του Διεθνούς Οργανισμού Οικονομικής Ανάπτυξης των ΗΠΑ (US International Development Finance Corporation), την οποία κάλωσόρισαν οι εργαζόμενοι σε ανύθεση με παλιότερες εποχές, είναι ένα εξαιρετικό δείγμα αλλαγής νοοτροπίας, αλλά και πρώτο βήμα και παράδειγμα για την ανάπτυξη της αμυντικής και ναυπηγικής βιομηχανίας. Η δήλωση του πρέσβυ των ΗΠΑ στην Ελλάδα, κ. Πάιατ, ότι η Ελλάδα αποτελεί μια από τις κορυφαίες προτεραιότητες της DFC στην Ευρώπη είναι ενθαρρυντική στην προοπτική αυτή.

Οι δυνατότητες πλέον εξαντλούνται, εάν δεν προχωρήσουμε έστω και τώρα στην δημιουργία μιας ολοκληρωμένης αναπτυξιακής στρατηγικής για την δημόσια αλλά και την ιδιωτική αμυντική και ναυπηγική βιομηχανία. Η Ελλάδα σήμερα έχει μια χρυσή ευκαιρία αναδιάρθρωσης της οικονομίας και μετασχηματισμού του παραγωγικού της προτύπου. Κεντρικός μοχλός μετασχηματισμού του παραγωγικού ιστού πρέπει να είναι η μεταποίηση, ειδικότερα η βιομηχανία, με ένα εκ των πυλώνων την αμυντική και ναυπηγική βιομηχανία, δημόσια και ιδιωτική. Με ένα μακρόπνοο στρατηγικό σχέδιο ανάπτυξης και μέσω αναδιοργάνωσης και συνεργασιών των επιχειρήσεων της αμυντικής βιομηχανίας, δημοσίων και ιδιωτικών, με πανεπιστήμια, ερευνητικά κέντρα και διεθνείς εταιρείες, μπορεί να επιτευχθεί ταχύτερη τεχνολογική γνώση, μείωση των επιχειρηματικών κινδύνων, ανάληψη από κοινού επενδύσεων και ισχυροποίηση της θέσης τους διεθνώς μέσω συνεργιών. Η δημιουργία, δηλαδή, μιας σύγχρονης και ανταγωνιστικής διεθνώς αμυντικής και ναυπηγικής βιομηχανίας, δημόσιας και ιδιωτικής, εξασφαλίζει όχι μόνο την εθνική ασφάλεια, αλλά ταυτόχρονα συμβάλλει θετικά στην οικονομική μεγέθυνση και στην απασχόληση. Συγκεκριμένα, συμβάλλει στην τεχνολογική αναβάθμιση μεγάλου μέρους του παραγωγικού ιστού (με technology spin offs), βελτιώνει τις εξαγωγικές επιδόσεις και οι αμυντικές δαπάνες αποκτούν μια ισχυρή αναπτυξιακή δυναμική για την οικονομία.

ΤΟ ΚΟΣΤΟΣ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΙ Ο ΚΛΑΔΟΣ ΤΗΣ ΚΑΘΑΡΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Το κόστος της ενέργειας έχει επισημανθεί ως ένα από τα κυριότερα ανταγωνιστικά μειονεκτήματα της ελληνικής οικονομίας και επομένως είναι αναγκαία η αναβάθμιση του κλάδου της ενέργειας και η μείωση του ενεργειακού κόστους για την ενίσχυση της εξωστρέφειας και της ανταγωνιστικότητας του παραγωγικού ιστού. Είναι σκόπιμο να εξετασθεί η διαμόρφωση ολοκληρωμένης εθνικής ενεργειακής πολιτικής, ιδιαίτερα για την βιομηχανία, που θα περιλαμβάνει τους φόρους, τις επιβαρύνσεις και τις ρυθμιζόμενες χρεώσεις στην κατανάλωση ενέργειας, την οργάνωση των εγχώριων αγορών ενέργειας, για ενίσχυση του ανταγωνισμού, την ανάπτυξη νέων εργαλείων χρηματοδότησης και παροχής κινήτρων για μείωση του κόστους ενέργειας, με κριτήριο την παραγωγή προσιθέμενης αξίας στην εθνική οικονομία αλλά και την συμμόρφωση με την ευρωπαϊκή νομοθεσία, την ενθάρρυνση επενδύσεων σε τεχνολογίες βελτίωσης ενεργειακής αποδοτικότητας, καθώς και μείωσης του ενεργειακού αποτυπώματος.

Ο τομέας της καθαρής ενέργειας αποτελεί πλέον παγκόσμια προτεραιότητα. Έχει λεχθεί ότι η Ελλάδα μπορεί να λειτουργήσει για την Ευρώπη ως «η μπαταρία του νότου» λόγω του εξαιρετικά σημαντικού δυναμικού της σε Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ). Επιπλέον, η επένδυση σε ΑΠΕ αναδεικνύεται ως μια σοφή επιχειρηματική αλλά κι επενδυτική επιλογή στις συνθήκες της πανδημίας που βιώνει η χώρα. Είναι εξαιρετικά σημαντικό για την Ελλάδα να συνεχίσει με ένταση την στροφή της προς ένα πιο πράσινο, πιο βιώσιμο μοντέλο ανάπτυξης, μειώνοντας την εξάρτηση από ορυκτά καύσιμα, όχι μόνο για λόγους περιβαλλοντικούς και κοινωνικούς, αλλά και για λόγους καθαρά οικονομικούς γιατί οι επενδύσεις στις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας μπορούν να αποτελέσουν βασικό μοχλό ανάκαμψης και απεξάρτησης της ελληνικής οικονομίας από εισαγωγές καυσίμων. Η διευκόλυνση των ιδιωτικών επενδύσεων σε ΑΠΕ δίνει, ταυτόχρονα, την δυνατότητα για εξαγωγές καθαρής ενέργειας. Προϋπόθεση βεβαίως για την μακροπρόθεσμη αυτή στόχευση είναι η δημιουργία ικανών ηλεκτρικών διασυνδέσεων για την εξαγωγή ενέργειας προς την κεντρική Ευρώπη, επομένως η Ελλάδα θα πρέπει να πιέσει προς αυτή την κατεύθυνση κατά προτεραιότητα έναντι των ηλεκτρικών διασυνδέσεων που σχεδιάζονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο με την Βόρεια Αφρική.

Η ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Ακόμα και εν μέσω πανδημίας το τουριστικό ενδιαφέρον για την Ελλάδα είναι ιδιαίτερος έντονο. Όμως, η εμπειρία της πανδημίας αποτελεί εξαιρετική ευκαιρία να σκεφθούμε τι τουριστικό προϊόν θέλουμε, να αναθεωρήσουμε τα όρια του μαζικού τουρισμού και της κρουαζιέρας και να μετρήσουμε τα οφέλη για την οικονομία και την απασχόληση από εναλλακτικές στρατηγικές τουριστικής ανάπτυξης.

Ο τουρισμός είναι αναμφίβολα ένας από τους σημαντικότερους κλάδους της ελληνικής οικονομίας. Έχει χαρακτηριστεί διεθνώς ως η βαριά βιομηχανία της νέας χιλιετίας λόγω των υψηλών ρυθμών ανάπτυξης που παρουσιάζει. Όμως, είναι ένα εξαιρετικά «ευαίσθητο» προϊόν γιατί επηρεάζεται σημαντικά από την παγκόσμια συγκυρία και τις οικονομικές διακυμάνσεις, όπως για παράδειγμα, από την φοβερή 11η Σεπτεμβρίου 2001 (γνωστή ως 9/11), την οικονομική κρίση του 2008-2009, τις εξελίξεις σε άλλες ανταγωνίστριες χώρες και, σήμερα, από την κρίση της COVID-19. Ο τουρισμός αποτέλεσε βασικό μοχλό ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας στις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες με έντονη κρατική στήριξη και χρηματοδότηση. Όμως σήμερα ο κλάδος του τουρισμού χρειάζεται επανατοποθέτηση στον παγκόσμιο τουριστικό χάρτη (repositioning) με σημαντικές αλλαγές τόσο στο τουριστικό προϊόν όσο και στην τεχνολογία παραγωγής.

Το τουριστικό προϊόν δεν έχει παρουσιάσει σε όλη αυτή την περίοδο σημαντική διαφοροποίηση και επικεντρώνεται στο μονοδιάστατο του «ήλιος και θάλασσα» με έντονη εποχικότητα και έντονη χωρική συγκέντρωση. Ο κλάδος βασίζεται σε δραστηριότητες εντάσεως εργασίας, εποχικά επικεντρωμένες στο τρίτο τρίμηνο του έτους, χαμηλού επιπέδου εξειδίκευσης του εργατικού δυναμικού και χαμηλών επενδύσεων σε καινοτομία. Είναι, επομένως, αναμενόμενο ότι έχει χαμηλά επίπεδα παραγωγικότητας και προστιθέμενης αξίας σε σχέση με τον τουριστικό κλάδο άλλων χωρών. Σε προηγμένες τουριστικά οικονομίες, ο τουρισμός οδηγεί στην ανάπτυξη νέων υπηρεσιών, ποικιλία προϊόντος, εποχική και χωρική εξισορρόπηση, εξειδικευμένο προσωπικό, υψηλή ποιότητα υπηρεσιών και υψηλή προστιθέμενη αξία. Το ελληνικό τουριστικό προϊόν δεν μπορεί να είναι ανταγωνιστικό έναντι των άλλων μεσογειακών χωρών μόνο βάσει του κόστους, αλλά κυρίως με βάση την ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών.

Αυτό σημαίνει προσανατολισμό της τουριστικής πολιτικής στο υψηλότερο εισοδηματικό τμήμα της αγοράς, ιδιαίτερα προσέλκυση συνταξιούχων της τρίτης ηλικίας για μακρά παραμονή (silver economy) με ταυτόχρονη επέκταση των υπηρεσιών τουρισμού υγείας, διαφοροποίηση και τεχνολογική αναβάθμιση του προϊόντος, διασύνδεση του τουρισμού με την πολιτιστική κληρονομιά και ενίσχυση του πολιτιστικού τουρισμού, εποχική εξισορρόπηση με διεύρυνση της τουριστικής περιόδου σε έξι ή και εννέα μήνες, με ταυτόχρονη ανάγκη για αναβάθμιση των λειτουργιών, των υποδομών και του ανθρώπινου δυναμικού του τομέα. Ταυτόχρονα, ο τουριστικός κλάδος είναι εφικτό να αποτελέσει μοχλό προώθησης ελληνικών προϊόντων του αγρο-διατροφικού τομέα, καθώς επίσης και άλλων βιομηχανικών προϊόντων καταναλωτή.

Η αναμφισβήτητη πλούσια και εξαιρετική πολιτιστική κληρονομιά της Ελλάδος μπορεί να αποτελέσει σημαντικό μοχλό αλλαγής του τουριστικού προϊόντος. Η πολιτιστική κληρονομιά, που περιλαμβάνει μνημεία, αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία και πολιτιστικά τοπία εν γένει, αποτελεί ένα αναπτυξιακό κεφάλαιο και πόρο ανεκτίμητης αξίας, πάνω στον οποίο μπορεί να στηριχτεί η διεύρυνση του τουριστικού προϊόντος και η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη της χώρας. Ταυτόχρονα, ο πολιτισμός και η πολιτιστική κληρονομιά ειδικότερα μπορούν να συμβάλουν στον στόχο της έξυπνης, βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης με διάφορους τρόπους. Οι δημιουργικές βιομηχανίες, ενισχυμένες από την τεχνολογία και την δικτύωση, μπορούν να προσφέρουν όχι μόνο ευκαιρίες απασχόλησης, αλλά και αναζωογόνηση και αναγέννηση της τοπικής οικονομίας. Τα μουσεία και οι πολιτιστικοί χώροι μπορούν να αποτελέσουν φορείς μάθησης, συμμετοχής και κοινωνικής ενσωμάτωσης. Ο χαρακτήρας και η διαθεσιμότητα του εξαιρετικά πλούσιου ελληνικού πολιτιστικού κεφαλαίου όλων των εποχών, όπως μουσεία, αρχαιολογικοί χώροι, κάστρα, αλλά και μνημεία της νεότερης εποχής μπορούν να ενταχθούν στην οικονομική ζωή προσφέροντας τελείως νέες υπηρεσίες, ατμόσφαιρα, ταυτότητα και ποικιλία που συμβάλλουν στην δημιουργία, την καλλιέργεια και την ενθάρρυνση της καινοτομίας. Επιπλέον, η επέκταση της ψηφιακής οικονομίας και των εικονικών τεχνολογιών μπορεί να ενθαρρύνει την απασχόληση σε δημιουργικές οικονομικές δραστηριότητες που συνδέονται με την πολιτιστική κληρονομιά και τον τουρισμό [9].

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΠΡΟΣΤΙΘΕΜΕΝΗΣ ΑΞΙΑΣ ΣΤΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΓΕΝΗ ΤΟΜΕΑ

Ο αγροτικός τομέας θεωρείται από πολλούς ως σημαντικός μοχλός ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας και ως μεγάλη ανεκμετάλλευτη ευκαιρία. Όλες οι μεγάλες έρευνες για την παραγωγική ανασυγκρότηση της χώρας (McKinsey, IOBE, ΚΕΠΕ, διαΝΕΟσις) έχουν τον αγροδιατροφικό τομέα σε κεντρικό ρόλο. Ωστόσο ο τομέας αυτός χαρακτηρίζεται από πολύ χαμηλή παραγωγικότητα και μικρή διείσδυση στις ξένες αγορές. Οι λόγοι της υστέρησης δεν είναι σαφείς, ούτε υπάρχει μια γενικότερη συμφωνία για το πώς μπορεί να αναπτυχθεί ο τομέας. Είναι γεγονός ότι ανασταλτικοί παράγοντες είναι μεταξύ άλλων ο κατακερματισμός του παραγωγικού ιστού σε μικρές παραγωγικές μονάδες με υψηλό κόστος εργασίας, το χαμηλό τεχνολογικό επίπεδο της πλειονότητας των παραγωγικών μονάδων και του ανθρώπινου δυναμικού, καθώς και η έλλειψη ενός ανεπτυγμένου συστήματος τοπικών αγορών με υγιείς συνθήκες ανταγωνισμού που έχει ως αποτέλεσμα την συμπίεση των τιμών για τα πρωτογενή προϊόντα. Ταυτόχρονα, ένας άλλος σημαντικός λόγος είναι η διάθεση στις αγορές ενός μεγάλου μέρους του συνόλου της παραγωγής σε πρωτογενή μορφή (commodities) χωρίς την προστιθέμενη αξία της τυποποίησης και της δημιουργίας ταυτότητας, καθώς επίσης και ο ανταγωνισμός από εισαγωγές, συχνά αθέμιτος, λόγω αδυναμιών της διοίκησης. Μια στρατηγική ενίσχυσης της βιομηχανίας τροφίμων και ποτών στο σημείο αυτό μπορεί να είναι καταλυτική για την ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα.

Θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθεί η τεράστια δυνατότητα για εξαγωγές τυποποιημένων νωπών φρούτων και λαχανικών προς τις ευρωπαϊκές αγορές, δεδομένου ότι η ζήτηση αυξάνεται θεαματικά και οι δυνατότητες μεταφοράς βελτιώνονται ραγδαία. Για την επιτυχία όμως ενός τέτοιου εγχειρήματος απαιτείται χρήση υψηλής τεχνολογίας στην παραγωγική διαδικασία, αλλά και σε ολόκληρη την αλυσίδα αξίας, αυστηρή τυποποίηση και σήμανση των προϊόντων, διασύνδεση με τα διεθνή δίκτυα τεχνολογίας και διανομής, καθώς και καινοτομίες στους άξονες μεταφοράς και διακίνησης προς την Κεντρική Ευρώπη. Η απώλεια της αγοράς του Μονάχου, μετά την διάλυση της Γιουγκοσλαβίας το 1990, είχε ως αποτέλεσμα τεράστια οικονομική ζημία για την Βόρεια Ελλάδα και εξαφάνιση πολλών βιομηχανικών μονάδων μεταποίησης αγροτικών προϊόντων.

Είναι αξιοσημείωτο ότι η χώρα-ηγέτης όχι μόνο στην Ευρώπη,

αλλά παγκοσμίως, στην παραγωγή και τις εξαγωγές φρούτων και λαχανικών είναι η Ολλανδία, συχνά και προς την Ελλάδα, αν και έχει δέκα φορές λιγότερους αγρότες και δυόμισι φορές λιγότερη γη από την Ελλάδα. Το ένα τέταρτο όλων των εξαγωγών λαχανικών της Ευρώπης προς τρίτες χώρες προέρχεται από την Ολλανδία. Η επιτυχία αυτή οφείλεται πρώτον, στην υψηλή τεχνολογία ολοκλήρης της αγροδιατροφικής αλυσίδας και δεύτερον στην λειτουργία ενός πολύ αποτελεσματικού συστήματος εμπορίας που διασφαλίζει προσανατολισμό προς την αγορά, ανταγωνισμό και μικρό «περιθώριο εμπορίας» (πρόκειται για την διαφορά μεταξύ της τιμής παραγωγού και της τιμής καταναλωτή, που όσο πιο μικρή είναι τόσο πιο ανταγωνιστική είναι η αγορά). Βασικός μοχλός της τεχνολογικής υποστήριξης του τομέα είναι το Πανεπιστήμιο Wageningen, κορυφαίο ίδρυμα αγροτικής έρευνας στον κόσμο με κομβική θέση στην λεγόμενη Food Valley της Ολλανδίας, ομάδας επιχειρήσεων αγροτικής τεχνολογίας και πειραματικών γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Ο μηχανισμός μεταφοράς τεχνολογίας στον παραγωγικό ιστό, με έμφαση σε ολοκλήρη την αλυσίδα αξίας, είναι μοναδικός. Παρόμοιος μηχανισμός τεχνολογικής συνεργασίας μεταξύ πανεπιστημίου και οικονομίας λειτουργεί στην Ολλανδία και στην βιομηχανία με κέντρο το Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Delft.

Παραγωγή πρώτης ύλης, μεταποίηση και διακίνηση του τελικού προϊόντος στην αλυσίδα αξίας στην σύγχρονη εποχή αποτελούν ένα ολοκληρωμένο σύστημα διαρθρωμένο τεχνολογικά, με διασυνδέσεις σε διάφορους κλάδους και υποσυστήματα γεωγραφικά αποκεντρωμένα, που ολοκληρώνεται από τον ιδιωτικό τομέα αλλά με ισχυρή τεχνολογική υποστήριξη από τον δημόσιο τομέα.

Πρόσφατα έχουν υπάρξει επιτυχημένες πρωτοβουλίες σε διάφορους κλάδους του αγροδιατροφικού τομέα στην Ελλάδα. Η επιτυχία της συμβολαιακής γεωργίας μεταξύ του τραπεζικού συστήματος, των μεταποιητικών μονάδων και των παραγωγών πρώτης ύλης, στο τρίπτυχο «παραγωγή-μεταποίηση-χρηματοδότηση» είναι πολύ ενθαρρυντική. Η επέκταση της καινοτομίας αυτής σε διάφορους κλάδους πρέπει να υποστηριχθεί, καθώς επίσης να ενισχυθεί η τεχνολογική συνεργασία με ερευνητικά κέντρα και πανεπιστημιακά ιδρύματα για τη μεταφορά τεχνολογίας στον παραγωγικό ιστό και την βελτίωση της παραγωγικότητας. Επίσης, η μεγάλη ανάπτυξη του κλάδου των γαλακτοκομικών και η πρόωθηση της συ-

νεργασίας παραγωγής-μεταποίησης με τεχνολογική υποστήριξη της πρωτογενούς παραγωγής από την βιομηχανία αποτελεί παράδειγμα προς μίμηση. Η τεράστια δραστηριότητα του ιδιωτικού τομέα στον κλάδο μπορεί να αποτελέσει οδηγό για πρωτοβουλίες και σε άλλους κλάδους.

Η ΠΡΩΘΗΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΝ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΑΛΛΑΓΗ

Οι «οριζόντιες» μεταρρυθμίσεις είναι κρίσιμες για την άρση των εμποδίων και την δημιουργία συνθηκών ανάπτυξης σε όλους τους κλάδους της οικονομίας. Όμως, οι μεγαλύτερες ευκαιρίες για ανάπτυξη παρουσιάζονται σε εξωστρεφείς κλάδους που μπορούν να ωφεληθούν τα μέγιστα από την αύξηση της παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Η επιτροπή Πισσαρίδη έχει επισημάνει τις εξής προτεραιότητες για την ανάπτυξη της οικονομίας: εξωστρέφεια, επενδύσεις, τεχνολογία, ψηφιοποίηση, πράσινη ανάπτυξη, μείωση φόρων, αύξηση του μεγέθους των επιχειρήσεων και κοινωνική συνοχή, που εξειδικεύονται σε 15 άξονες δράσης. Μια γενική παρατήρηση που αφορά ολόκληρο τον παραγωγικό ιστό της χώρας είναι ότι παρά την δεκαετή δημοσιονομική κρίση και τρία μνημόνια, η προώθηση των μεταρρυθμίσεων βρίσκει ακόμα σημαντικές αντιστάσεις. Αν και η δημοσιονομική προσαρμογή ήταν εξαιρετικά μεγάλη, η ανταγωνιστικότητα και η εξωστρέφεια της οικονομίας θα μπορούσε να είναι πολύ μεγαλύτερη, με προφανή οφέλη για όλους τους κλάδους, αν προχωρούσαν οι μεταρρυθμίσεις στην λειτουργία του δημόσιου τομέα και στην αγορά εργασίας. Κεντρικοί στόχοι του αναπτυξιακού «σχεδίου Πισσαρίδη» είναι η ενίσχυση της παραγωγικότητας και των εξαγωγών, η διασύνδεση παραγωγής και τεχνολογίας με την προώθηση των μεταρρυθμίσεων σε κρίσιμους τομείς, όπως η δημόσια διοίκηση, η παιδεία, η υγεία και η δικαιοσύνη.

Η υψηλή ανεργία που άφησε πίσω της η δημοσιονομική κρίση είναι κυρίως διαρθρωτική και συνδέεται με τα προβλήματα στη λειτουργία της αγοράς εργασίας και τις αδυναμίες στην ποιότητα του ανθρώπινου κεφαλαίου. Το ποσοστό απασχόλησης παραμένει χαμηλό σε σύγκριση με τις άλλες χώρες και υπάρχουν ισχυρές ενδείξεις ότι οι επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν δυσχέρειες στην εξεύρεση εργαζομένων με επιθυμητές δεξιότητες. Αυτό πιθανότατα συνδέεται και με τις γνωστές αδυναμίες της τεχνικής εκπαίδευσης.

Σημαντική αιτία της μειωμένης ανταγωνιστικότητας της οικονομίας είναι η ανεπάρκεια του θεσμικού πλαισίου και της δημόσιας διοίκησης. Οι βαθύτερες αιτίες των δίδυμων ελλειμμάτων έχουν θεσμικά, πολιτικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Αυτές είναι οι χρόνιες αιτίες που αναπαράγουν παθογένειες. Οι παθογένειες αυτές δεν έχουν σχέση με την κρίση, αλλά απλά έκαναν την Ελλάδα πιο ευάλωτη στην κρίση και τελικά την οδήγησαν στην αδυναμία αναχρηματοδότησης του χρέους της και στα μνημόνια. Η ποιότητα της δημόσιας διοίκησης και των υπηρεσιών προς τους πολίτες και τις επιχειρήσεις είναι προβληματική.

Η ελληνική οικονομία χρειάζεται ένα σύγχρονο κανονιστικό πλαίσιο και ικανή δημόσια διοίκηση, με γρήγορες αποφάσεις και αποτελεσματικές λειτουργίες. Αυτά είναι και τα βασικά αιτήματα των φορέων επιχειρηματικότητας της χώρας από το κράτος και την δημόσια διοίκηση. Η σημερινή κρίση της COVID-19 ήδη προώθησε την ψηφιοποίηση της δημόσιας διοίκησης και της εκπαίδευσης σε βαθμό που θα ήταν αδιανόητος πριν έξι μήνες. Αυτό απέδειξε ότι όλες οι μεταρρυθμίσεις και οι αλλαγές που χρειάζεται η οικονομία στην φορολογία, την αγορά εργασίας, στο ασφαλιστικό σύστημα και στις αγορές προϊόντων και υπηρεσιών για να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα και η εξωστρέφεια είναι ρεαλιστικές και εφικτές. Η διεθνής αναγνώριση της επιτυχημένης αντιμετώπισης της πανδημίας του COVID-19 αποτελεί απόδειξη ότι η δημόσια διοίκηση μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά, αλλά ταυτόχρονα αποτελεί και σημαντική αναβάθμιση του brand name της χώρας διεθνώς και οικονομική παρακαταθήκη, συμβάλλοντας στην κατεύθυνση της εξωστρέφειας της οικονομίας.

Μια ακόμη παρατήρηση που αφορά ολόκληρο τον παραγωγικό ιστό της χώρας είναι ότι η οικονομία χαρακτηρίζεται από κατακερματισμό των οικονομικών μονάδων, δυσμενές επιχειρηματικό περιβάλλον και αδυναμίες στις λειτουργίες της φορολογικής διοίκησης, του ασφαλιστικού συστήματος και της αγοράς εργασίας. Το μικρό μέγεθος επιχειρήσεων χαρακτηρίζει την ελληνική οικονομία στο σύνολό της, σε όλους τους τομείς, στη μεταποίηση, στις υπηρεσίες, στον τουρισμό, αλλά και στον πρωτογενή τομέα. Η Ελλάδα ευρίσκεται στην κορυφή της Ευρώπης στην αυτοαπασχόληση, μάλιστα με διαφορά (29,5%) έναντι της Ιταλίας που ακολουθεί (21,5%) και κατά πολύ σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (14%). Το 90% σχεδόν των ελληνικών επιχειρήσεων, σε

REUTERS/ALKIS KONSTANTINIDIS

*Ανεμογεννήτριες στην κορυφή ενός βουνού κατά την διάρκεια του
πληθωσιδέματος κοντά στα Καλάβρυτα, στις 15 Αυγούστου 2019.*

όλους τους κλάδους, (μεταποίηση, υπηρεσίες, τουρισμός και πρωτογενής τομέας) σύμφωνα με στοιχεία του συστήματος ΕΡΓΑΝΗ απασχολεί μέχρι 10 εργαζομένους. Υπάρχουν διάφορες ερμηνείες του φαινομένου και θα ήταν σκόπιμο να γίνουν ενδελεχείς μελέτες για την αντιμετώπισή του. Η παρούσα κρίση πιθανότατα θα οδηγήσει σε αύξηση του βαθμού συγκέντρωσης αφού μεγάλος αριθμός παραγωγικών μονάδων ευρίσκεται στα όρια της επιβίωσης. Όμως, η Ελλάδα χρειάζεται μια ενεργητική πολιτική που θα οδηγήσει σε μεγέθυνση των οικονομικών μονάδων, την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ μονάδων στην αλυσίδα αξίας, την αύξηση των επενδύσεων και την προώθηση της τεχνολογικής τους αναβάθμισης. Μόνο μεγάλες παραγωγικές μονάδες, τεχνολογικά και οργανωτικά σύγχρονες, μπορούν να ανταγωνισθούν στο νέο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον και να δημιουργήσουν σύγχρονες δομές, με πλήρη συμμόρφωση ταυτόχρονα στην φορολογική, εργατική και περιβαλλοντική νομοθεσία. Και αυτό δεν μπορεί να γίνει χωρίς

μακροπρόθεσμο σχεδιασμό.

Μεγάλη ευκαιρία για την αναθεώρηση του παραγωγικού προτύπου της ελληνικής οικονομίας αποτελούν το πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης «Next Generation EU», οι πόροι του Ταμείου Ανάκαμψης και το νέο ΕΣΠΑ. Οι πόροι αυτοί μετατρέπουν την τεράστια πρόκληση που αντιμετωπίζει η Ευρώπη λόγω της πανδημίας σε ευκαιρία ανασυγκρότησης της οικονομίας. Σύμφωνα με την πρόταση της Επιτροπής οι τέσσερις πρώτοι δικαιούχοι αυτής της στήριξης θα είναι η Ιταλία ακολουθούμενη από την Ισπανία, την Πολωνία και την Ελλάδα. Η Ελλάδα προβλέπεται να λάβει 22,6 δισεκατομμύρια ευρώ σε επιχορηγήσεις και 9,4 δισεκατομμύρια ευρώ σε δάνεια για την διευκόλυνση της ανάκαμψης από την ύφεση λόγω της πανδημίας, την ενίσχυση της ανθεκτικότητας της οικονομίας και την στήριξη επενδύσεων και μεταρρυθμίσεων, σύμφωνα με τις προτεραιότητες που προσδιορίζονται στο Ευρωπαϊκό Εξάμηνο. Η αξιοποίηση αυτής της μοναδικής ευκαιρίας που μαζί με τα 19 δισ. ευρώ του επόμενου ΕΣΠΑ ξεπερνούν τα 50 δισ. ευρώ, δηλαδή περίπου 28% του ΑΕΠ, πρέπει να αξιοποιηθούν στην κατεύθυνση της αλλαγής του παραγωγικού προτύπου, της προώθησης των μεταρρυθμίσεων, της ενδυνάμωσης της ικανότητας της δημόσιας διοίκησης.

Τέλος, η κοινή γνώμη στην Ελλάδα, για πολλές δεκαετίες, δεν ήταν φιλική προς τις έννοιες του κέρδους και της επιχειρηματικότητας. Αλλά χωρίς φιλικό επιχειρηματικό περιβάλλον και χωρίς κέρδος δεν υπάρχει επιχειρηματικότητα ούτε οικονομία. Είναι αναγκαία η δημιουργία ενός περιβάλλοντος σταθερού και φιλικού προς την επιχειρηματικότητα γενικά, που θα ενισχύει μέσο- και μακροπρόθεσμα καινοτομικά εγχειρήματα, ειδικότερα από τις ΜμΕ ολόκληρου του παραγωγικού ιστού. Χρειάζεται σταθερό φορολογικό πλαίσιο, ασφάλεια και ταχύτητα δικαίου, προβλεψιμότητα των διοικητικών αποφάσεων, περιορισμός του διοικητικού κόστους των επιχειρήσεων, σύγχρονη λειτουργία της αγοράς εργασίας. Ο επιτυχής χειρισμός της υγειονομικής κρίσης της COVID-19, η συνεχής ενημέρωση του κοινού από επιτροπή ειδικών επιστημόνων και η δημιουργία εμπιστοσύνης μπορεί να αποτελέσει πρότυπο για την προώθηση του νέου παραγωγικού προτύπου, την στήριξη των μεταρρυθμίσεων από τον πληθυσμό και την δημιουργία υγιούς επιχειρηματικού περιβάλλοντος με αλλαγή νοοτροπίας και στερεοτύπων δεκαετιών.

«ΠΟΤΕ ΜΗΝ ΑΦΗΣΕΙΣ ΜΙΑ ΚΡΙΣΗ ΝΑ ΠΑΕΙ ΧΑΜΕΝΗ»

Συμπερασματικά, η Ελλάδα σήμερα, μετά την κρίση του COVID-19, έχει την ευκαιρία να αναθεωρήσει το παραγωγικό της πρότυπο ώστε να κάνει την οικονομία περισσότερο ανθεκτική και λιγότερο ευάλωτη στις κρίσεις. Ο Τσώρτσιλ έχει πει: «Ποτέ μην αφήσεις μια κρίση να πάει χαμένη». Σύμφωνα με εκτιμήσεις, η ύφεση λόγω της κρίσης του COVID-19 θα είναι μεγαλύτερη στην ελληνική οικονομία έναντι όλων των άλλων χωρών του ΟΟΣΑ λόγω της μεγάλης εξάρτησης του ΑΕΠ της χώρας από τον τουρισμό. Αυτή η υψηλή εξάρτηση του ΑΕΠ και της απασχόλησης ολόκληρης της οικονομίας από ένα κλάδο έχει ως αποτέλεσμα να είναι περισσότερο ευάλωτη σε κρίσεις που δημιουργούνται είτε από τυχαία γεγονότα, είτε από οικονομικές διακυμάνσεις στην οικονομία.

Για να αποκτήσει η ελληνική οικονομία την επιθυμητή ευστάθεια και ανθεκτικότητα πρέπει να ενισχυθούν οι παραγωγικοί κλάδοι και ιδιαίτερα η βιομηχανία. Ειδικότερα στη μεταβιομηχανική εποχή και τη νέα οικονομία του 21ου αιώνα χρειάζεται έμφαση σε προϊόντα και υπηρεσίες ποιότητας, που να αναγνωρίζονται και να διαφοροποιούνται από άλλα παρόμοια με ταυτότητα (brand name) και απομάκρυνση από προϊόντα χωρίς ταυτότητα (commodities), με μοχλό την καινοτομία, το ανθρώπινο κεφάλαιο και την ικανότητα ανταγωνισμού σε παγκόσμιο επίπεδο. Στόχος θα πρέπει να είναι η διαμόρφωση ενός παραγωγικού προτύπου με άξονα την βιομηχανία, ανθεκτικού στις κρίσεις, διαφοροποιημένου κλαδικά, με ενίσχυση της εξωστρέφειας των παραγωγικών επιχειρήσεων αλλά και κατάκτηση της εγχώριας αγοράς. Ο συγκεκριμένος και μετρήσιμος στόχος θα πρέπει να είναι η συμμετοχή της βιομηχανίας της χώρας να αυξηθεί από 9-10% του ΑΕΠ σήμερα στο 15-16% του ΑΕΠ σε μια δεκαετία. Οι διαθέσιμοι πόροι από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης και το νέο ΕΣΠΑ αποτελούν την χρυσή ευκαιρία για την αναθεώρηση του παραγωγικού προτύπου της ελληνικής οικονομίας και την προώθηση των αναγκαίων μεταρρυθμίσεων για την δημιουργία μιας οικονομίας πιο ανθεκτικής στις κρίσεις, πιο πράσινης, πιο έξυπνης και πιο ανταγωνιστικής. 🚀

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ:

- [1] IOBE (2020) «Έκθεση για την Ελληνική Οικονομία 02/2020», 9 Ιουλίου 2020.
- [2] Σύμφωνα με εκτιμήσεις του ΟΟΣΑ η ελληνική οικονομία θα πληγεί από την πανδημία περισσότερο από κάθε άλλη χώρα μέλος του οργανισμού, ακόμα και από χώρες με αυστηρότερα μέτρα όπως η Ιταλία και η Ισπανία. Σύμφωνα με το World Travel & Tourism Council, η συμβολή του τουρισμού στο ελληνικό ΑΕΠ το 2018 ήταν πάνω από 20% (σύμφωνα με το IOBE είναι πολύ μεγαλύτερη), ενώ στην Ιταλία ήταν μόλις 13% και στην Ισπανία 14,6%. Ταυτόχρονα, ο τουρισμός δίνει άμεσα δουλειά σε 700.000 ανθρώπους, δηλαδή τουλάχιστον το 20% των θέσεων εργασίας εξαρτώνται άμεσα από τον τουρισμό.
- [3] Βλέπε για παράδειγμα UNIDO (2013) "Emerging Trends in Global Manufacturing Industries," Vienna.
- [4] Σύμφωνα με στοιχεία της ICAP στην Κλωστοϋφαντουργία και Ένδυση υπάρχουν τουλάχιστον 300 επιχειρήσεις εκ των οποίων άνω του 50% είναι κερδοφόρες και εξαγωγικές. Η σημερινή κλαδική σύνθεση της ελληνικής οικονομίας είναι αποτέλεσμα αδυναμιών και στρεβλώσεων της μακροοικονομικής πολιτικής για δεκαετίες που ευνοούσε τα μη εμπορεύσιμα προϊόντα και υπηρεσίες, με έντονα δυσμενή επίδραση στην ανταγωνιστικότητα της οικονομίας.
- [5] Σε προηγούμενο άρθρο μου (Foreign Affairs, Ελληνική Έκδοση, 10-9-2018) αναφέρθηκα στις προϋποθέσεις για ένα νέο αναπτυξιακό πρότυπο και στις αναγκαίες μεταρρυθμίσεις για ανταγωνιστικότητα και κοινωνική συνοχή. Το παραγωγικό πρότυπο αναφέρεται στην κλαδική σύνθεση της οικονομίας (βιομηχανικοί κλάδοι, πρωτογενής παραγωγή, υπηρεσίες), δηλαδή την σύνθεση του προϊόντος και τις απασχολήσεις, αντίθετα με το αναπτυξιακό πρότυπο που αναφέρεται στην αναπτυξιακή στρατηγική, την ανταγωνιστικότητα, την δημοσιονομική ισορροπία, την κοινωνική πολιτική και τις σχέσεις κράτους και ιδιωτικού τομέα στην οικονομία. Βεβαίως, το παραγωγικό πρότυπο είναι αποτέλεσμα επιλογών της οικονομικής πολιτικής σε βάθος χρόνου και της αναπτυξιακής στρατηγικής που ακολουθεί η χώρα.
- [6] Στις πρώτες δεκαετίες του 21ου αιώνα είναι φανερό ότι διαμορφώνεται σταδιακά μια «νέα έξυπνη οικονομία» με χαρακτηριστικά διαφορετικά από εκείνη του 20ου αιώνα, η οποία αποτελείται από μια τριλογία αλληλεξαρτώμενων χαρακτηριστικών: πρώτον, την επανάσταση στις τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, δεύτερον, την παγκοσμιοποίηση στο εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών, και τρίτον την αλλαγή στην εργασία και στις αναγκαίες δεξιότητες των ατόμων. Η έξυπνη οικονομία μπορεί συνοπτικά να αποδοθεί και ως εξής: «Η έξυπνη οικονομία είναι ένας νέος κόσμος στον οποίο οι άνθρωποι δουλεύουν με το μυαλό τους αντί με τα χέρια τους, ένας κόσμος στον οποίο η τεχνολογία των επικοινωνιών δημιουργεί παγκόσμιο ανταγωνισμό, ένας κόσμος στον οποίο η καινοτομία είναι πιο σημαντική από τη μαζική παραγωγή, ένας κόσμος στον οποίο έχει μεγαλύτερη σημασία η δημιουργία νέων καινοτομικών ιδεών παρά νέων μηχανών».
- [7] Βλέπε για παράδειγμα, European Parliament (2018) "Global Trends – Economy and Society", European Parliamentary Research Service - Global Trends Unit, PE 627.126, November 2018.
- [8] Βλέπε επίσης Μέργος Γ. «Το παραγωγικό πρότυπο στη Νέα Οικονομία» στη μελέτη του Οικονομικού Επιμελητηρίου Ελλάδος «Οι επιπτώσεις της Υγειονομικής Κρίσης στην Ελληνική Οικονομία και οι προτάσεις για την επόμενη ημέρα» Οικονομικό Επιμελητήριο Ελλάδος, Μάιος 2020, σελίδες 48-52.
- [9] Βλέπε Μέργος Γ. (2020) «Η άλλη όψη του Ιανού: Η Οικονομική Αξία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς και ο Αναπτυξιακός της Ρόλος» στο Κοριτέας Μ. και Α. Τσακανίκας (2020) Η Ελληνική Οικονομία στη Μεταμνημονιακή Εποχή, Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, Αθήνα.